

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 22ας Δεκεμβρίου 2008¹

I — Εισαγωγή

1. Το Raad van State (Συμβούλιο Επικρατείας των Κάτω Χωρών) υπέβαλε στο Δικαστήριο ένα προδικαστικό ερώτημα το οποίο αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6 και 12 της οδηγίας 95/46, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών². Η παρούσα διάταξη περί παραπομπής θίγει ένα ακανθώδες ζήτημα: αυτό της διαγραφής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία μια διοικητική αρχή παρέσχε σε τρίτους καθώς και το ζήτημα του συναφούς δικαιώματος προσβάσεως στα δεδομένα της επεξεργασίας.

2. Κατ' αρχήν, η καταστροφή δεδομένων έχει προστατευτικό χαρακτήρα. Εντούτοις, παράγει και άλλες συνέπειες, δεδομένου ότι

με την καταστροφή των αρχείων χάνονται και τα ίχνη που αφορούν τη χρήση τους. Έτσι, το πρόσωπο που φαινομενικά προστατεύεται ταυτόχρονα υφίσταται ζημία, δεδομένου ότι ουδέποτε θα γνωρίσει με ποιον τρόπο ο κάτοχος των προσωπικών δεδομένων του τα χρησιμοποίησε³.

3. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί αν η προθεσμία για τη διαγραφή δεδομένων λειτουργεί ως χρονικός περιορισμός της ασκήσεως του δικαιώματος προσβάσεως στις πληροφορίες που αφορούν την επεξεργασία τους. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, θα πρέπει να διευκρινιστεί αν το χρονικό διάστημα του ενός έτους είναι επαρκές και σύμφωνο προς την αρχή της αναλογικότητας για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει η οδηγία 95/46.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

² — Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995 (ΕΕ L 281, σ. 31).

³ — Η ανάκτηση της μνήμης, όπως και η διατήρηση των δεδομένων που νομίμως ή παρανόμως έτυχαν επεξεργασίας αποτελεί μία λεπτή εργασία. Η καταστροφή των ιχνών του παρελθόντος πρέπει να αντιμετωπίζεται με περίσκεψη, την ίδια ακριβώς με αυτήν που απαιτούσε ο Proust επισημαίνοντας τη δύναμη της αναμνήσεως να ανακαλεί πράγματα στη μνήμη, αφού «οι τόποι που γνωρίσαμε δεν ανήκουν μόνο στον κόσμο του χώρου όπου τους τοποθετούμε για μεγαλύτερη ευκολία. Δεν είναι παρά μία λεπτή επίστρωση, μεταξύ πολλών άλλων, που αποτελούσαν την τότε ζωή μας η ανάμνηση κάποιων εικόνων δεν είναι άλλο από τη νοσταλγία μιας συγκεκριμένης στιγμής, και τα σπίτια, οι δρόμοι, οι λεωφόροι είναι δυστυχώς τόσο φευγαλέα όπως και τα χρόνια». Marcel Proust, *À la recherche du temps perdu, Du côté de chez Swann*, Gallimard, La Pléiade, Παρίσι, 1987, τόμος Ι, σ. 419 και 420.

II — Πραγματικά περιστατικά

4. Κατά τη διάταξη περί παραπομπής, ο E. E. Rijkeboer ζήτησε από το College van burgemeester en wethouders van Rotterdam (δημοτικό συμβούλιο του Ρότερνταμ, στο εξής: College) πίνακα, βάσει των αρχείων των υπηρεσιών του δήμου, με όλες τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν σχετικά με αυτόν σε τρίτους κατά τα δύο προηγούμενα έτη. Με αποφάσεις της 27ης και της 29ης Νοεμβρίου 2005, το College απέρριψε εν μέρει την αίτηση του E. E. Rijkeboer, παρέχοντάς του στοιχεία μόνο για το προηγούμενο έτος. Ο E. E. Rijkeboer, διαφωνώντας με την απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, άσκησε διοικητική ένσταση η οποία επίσης απορρίφθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2006.

5. Μετά την εξάντληση των μέσων διοικητικής θεραπείας, το Rechtbank Rotterdam (δικαστήριο του Ρότερνταμ) δέχθηκε την προσφυγή του E. E. Rijkeboer. Με την απόφασή του της 17ης Νοεμβρίου 2006, το Rechtbank Rotterdam ακύρωσε τη διοικητική απόφαση που απέρριψε ορισμένα αιτήματα του ενδιαφερομένου και διέταξε το College να εκδώσει νέα απόφαση.

6. Στις 28 Δεκεμβρίου 2006, το College άσκησε αναίρεση ενώπιον του τμήματος διοικητικών υποθέσεων του Raad van State. Το δικαστήριο αυτό ανέστειλε την κύρια δίκη και υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

III — Νομικό πλαίσιο

A — Το Κοινοτικό δίκαιο

7. Το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2, ΕΕ διακηρύσσει την προσήλωση της Ενώσεως στα θεμελιώδη δικαιώματα ως εξής:

«Άρθρο 6

1. Η Ένωση βασιζείται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη.

2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

[...]

8. Το θεμελιώδες δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, ρυθμίζεται στην οδηγία 95/46. Η οδηγία αυτή, η οποία στηρίζεται στις αρχές του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, ορίζει την έννοια των «δεδομένων» και προβλέπει τη διαγραφή τους με το πέρας μιας ορισμένης διάρκειας επεξεργασίας τους. Τα άρθρα 2, στοιχείο α', και 6 της ανωτέρω οδηγίας προβλέπουν:

Άρθρο 6

1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει:

«Άρθρο 2

[...]

[...]

α) “δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα”: κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε φυσικό πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί “το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα” ως πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί λογίζεται το πρόσωπο εκείνο που μπορεί να προσδιοριστεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από φυσική, βιολογική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική άποψη.

ε) να διατηρούνται με μορφή που επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των προσώπων στα οποία αναφέρονται μόνο κατά τη διάρκεια περιόδου που δεν υπερβαίνει την απαιτούμενη για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους έχουν συλλεγεί ή για τους οποίους αργότερα υφίστανται επεξεργασία. Τα κράτη μέλη προβλέπουν κατάλληλες εγγυήσεις για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που διατηρούνται πέραν της περιόδου αυτής για σκοπούς ιστορικούς, στατιστικούς ή επιστημονικούς.»

9. Για τη διασφάλιση της διαφάνειας της επεξεργασίας των δεδομένων, τα άρθρα 10 και 11 της οδηγίας 95/46 προβλέπουν ορισμένες υποχρεώσεις ενημερώσεως του

[...]

προσώπου το οποίο αφορούν τα δεδομένα οι οποίες εξαρτώνται από το αν τα δεδομένα αυτά ζητήθηκαν από τον ενδιαφερόμενο. Ο υπεύθυνος για τη διαχείριση των αρχείων υπέχει, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες υποχρεώσεις:

γ) οποιαδήποτε περαιτέρω πληροφορία, όπως:

«Άρθρο 10

— τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων,

Ενημέρωση σε περίπτωση συλλογής δεδομένων από το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται

— το κατά πόσον η παροχή των δεδομένων είναι υποχρεωτική ή όχι, καθώς και τις ενδεχόμενες συνέπειες της άρνησης παροχής τους

Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι ο υπεύθυνος της επεξεργασίας ή ο εκπρόσωπός του πρέπει να παρέχει στο πρόσωπο από το οποίο συλλέγονται δεδομένα που το αφορούν τουλάχιστον τις πληροφορίες που απαριθμούνται κατωτέρω, εκτός εάν το πρόσωπο αυτό έχει ήδη ενημερωθεί σχετικά:

— την ύπαρξη δικαιώματος πρόσβασης στα συγκεκριμένα δεδομένα και δικαιώματος διόρθωσής τους,

α) την ταυτότητα του υπευθύνου της επεξεργασίας και, ενδεχομένως, του εκπροσώπου του

β) τους σκοπούς της επεξεργασίας για την οποία προορίζονται τα δεδομένα

εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι αναγκαίες, λόγω των ειδικών συνθηκών υπό τις οποίες συλλέγονται τα δεδομένα, ώστε να εξασφαλίζεται η θεμιτή επεξεργασία έναντι του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα.

Άρθρο 11

γ) οποιαδήποτε περαιτέρω πληροφορία, όπως:

Ενημέρωση σε περίπτωση συλλογής δεδομένων όχι από το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται

— τις κατηγορίες των σχετικών δεδομένων,

1. Όταν τα δεδομένα δεν έχουν συλλεγεί από το πρόσωπο το οποίο αφορούν, τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι, ευθύς ως καταχωρηθούν τα δεδομένα ή, εάν προβλέπεται ανακοίνωσή τους σε τρίτους, το αργότερο κατά την πρώτη ανακοίνωσή τους, ο υπεύθυνος της επεξεργασίας ή ο εκπρόσωπός του πρέπει να παρέχει στο πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα τις εξής πληροφορίες, εκτός εάν το πρόσωπο αυτό έχει ήδη ενημερωθεί:

— τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών,

— την ύπαρξη δικαιώματος πρόσβασης στα δεδομένα που το αφορούν και δικαιώματος διόρθωσής τους,

α) την ταυτότητα του υπευθύνου της επεξεργασίας και, ενδεχομένως, του εκπροσώπου του

εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι αναγκαίες, λόγω των ειδικών συνθηκών υπό τις οποίες συλλέγονται τα δεδομένα, ώστε να εξασφαλίζεται θεμιτή επεξεργασία, έναντι του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα.

β) τους σκοπούς της επεξεργασίας

[...]»

10. Τα πρόσωπα τα οποία αφορούν τα δεδομένα μπορούν να μεριμνούν για την καλή χρήση τους ασκώντας το «δικαίωμα προσβάσεως», του οποίου τα βασικά χαρακτηριστικά ορίζει το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46. Κρίσιμη για την υπό κρίση υπόθεση είναι η πρώτη περίπτωση του άρθρου αυτού:

— τη γνωστοποίηση, με εύληπτο τρόπο, των δεδομένων υπό επεξεργασία καθώς και των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με την προέλευσή των,

«Άρθρο 12

Δικαίωμα πρόσβασης

— την ενημέρωση σχετικά με τη λογική στην οποία στηρίζεται κάθε αυτοματοποιημένη επεξεργασία των δεδομένων τα οποία αναφέρονται στα πρόσωπα αυτά, τουλάχιστον στην περίπτωση των αυτοματοποιημένων αποφάσεων του άρθρου 15, παράγραφος 1

Τα κράτη μέλη εγγυώνται στα πρόσωπα στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα το δικαίωμα να λαμβάνουν από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας:

[...].

α) ελεύθερα και απεριόριστα, σε εύλογα διαστήματα και χωρίς υπερβολική καθυστέρηση ή δαπάνη:

11. Τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίσουν το δικαίωμα διαγραφής, όπως και το δικαίωμα προσβάσεως, στις περιπτώσεις που απαριθμεί το άρθρο 13 της οδηγίας 95/46:

— την επιβεβαίωση ότι υπάρχει ή όχι επεξεργασία δεδομένων που τα αφορούν καθώς και πληροφορίες, σχετικά τουλάχιστον με τους σκοπούς της επεξεργασίας, τις κατηγορίες δεδομένων υπό επεξεργασία, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών στις οποίες ανακοινώνονται τα δεδομένα αυτά,

«Άρθρο 13

[...]

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίζουν με νομοθετικά μέτρα την εμβέλεια των υποχρεώσεων και δικαιωμάτων που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, του άρθρου 10, του άρθρου 11, παράγραφος 1, και των άρθρων 12 και 21, όταν ο περιορισμός αυτός απαιτείται για τη διαφύλαξη:

α) της ασφάλειας του κράτους

β) της άμυνας

γ) της δημόσιας ασφάλειας

δ) της πρόληψης, διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης παραβάσεων του ποινικού νόμου ή της δεοντολογίας των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματιών

ε) σημαντικού οικονομικού ή χρηματοοικονομικού συμφέροντος κράτους μέλους ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των νομισματικών, δημοσιονομικών και φορολογικών θεμάτων

στ) αποστολής ελέγχου, επιθεώρησης ή ρυθμιστικών καθηκόντων που συνδέονται, έστω και ευκαιριακά, με την άσκηση δημόσιας εξουσίας στις περιπτώσεις που αναφέρονται στα στοιχεία γ', δ' και ε'

ζ) της προστασίας του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων προσώπων.

[...]»

B — Η εθνική νομοθεσία

12. Η οδηγία 95/46 μεταφέρθηκε στην ολλανδική έννομη τάξη με ένα γενικό νομοθέτημα, τον Wet bescherming persoonsgegevens (νόμο για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα). Στην παρούσα διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, ο ανωτέρω νόμος έχει επικουρικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι οι δήμοι και οι κοινότητες διέπονται από ένα ειδικό νομοθετικό πλαίσιο, ήτοι από τον Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (νόμο για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που βρίσκονται στην κατοχή των υπηρεσιών των δήμων και κοινοτήτων). Το άρθρο 103,

παράγραφος 1, του νόμου αυτού προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένας ιδιώτης μπορεί να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων που τον αφορούν:

αποφάσεως που υπέβαλε το Raad van State με την οποία τίθεται το ακόλουθο ερώτημα:

«Άρθρο 103

1. Το College van burgemeester en wethouders γνωστοποιεί εγγράφως στον ενδιαφερόμενο, κατόπιν αιτήσεως του τελευταίου και εντός τεσσάρων εβδομάδων από την αίτηση αυτή, αν κατά το έτος που προηγήθηκε της εν λόγω αιτήσεως η δημοτική αρχή παρέσχε στοιχεία που τον αφορούν σε πρόσωπο που τα ζήτησε ή σε τρίτον.

[...]

«Είναι ο νομοθετικά προβλεπόμενος περιορισμός της παροχής στοιχείων σε ένα έτος πριν από τη σχετική αίτηση συμβατός με το άρθρο 12, αρχή και στοιχείο α', της οδηγίας 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, είτε σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας αυτής και με την αρχή της αναλογικότητας είτε όχι;»

14. Εντός της προθεσμίας που τάσσει το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, κατέθεσαν παρατηρήσεις το College, η Ολλανδική, η Τσεχική, η Ελληνική, η Ισπανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

IV — Το προδικαστικό ερώτημα

13. Στις 12 Δεκεμβρίου 2007, πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής

15. Οι εκπρόσωποι του College και του E. E. Rijkeboer, καθώς και οι εκπρόσωποι της Ολλανδικής, της Τσεχικής, της Ελληνικής, της Ισπανικής Κυβέρνησης, της Κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου και της Επιτροπής παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 20ής Νοεμβρίου 2001 προκειμένου να αναπτύξουν προφορικά τους ισχυρισμούς τους.

V — Οριοθέτηση του υπό εξέταση ζητήματος

16. Η παρούσα υπόθεση θέτει πολλά και, ως ένα βαθμό, περίπλοκα εννοιολογικά ζητήματα. Κατ' ουσίαν, το ζητούμενο είναι να προσδιοριστεί αν μπορεί να υπάρξει μία ειδική προθεσμία για τη διαγραφή πληροφοριών που αφορούν την *επεξεργασία* δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Άπαξ διαγραφούν τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με την οδηγία 95/46, παύει να υφίσταται το δικαίωμα προσβάσεως, δεδομένου ότι δεν είναι δυνατό να ζητηθεί μία πληροφορία η οποία δεν υφίσταται πλέον. Ως εκ τούτου, το αντικείμενο της διαφοράς αφορά τον περιορισμό μιας εξουσίας την οποία ρυθμίζει επίσης ρητώς η οδηγία 95/46. Αυτή η τεταμένη σχέση που υφίσταται μεταξύ της διαγραφής δεδομένων και του δικαιώματος προσβάσεως αποκαλύπτει μία εσωτερική σύγκρουση στην ανωτέρω οδηγία επί της οποίας το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί.

17. Ως εκ τούτου, πρέπει να εξεταστεί το ερώτημα αν τα στοιχεία σχετικά με την επεξεργασία διέπονται, ή μπορούν να διέπονται, από ένα καθεστώς παρεμφερές προς αυτό των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Πρέπει επίσης να καθοριστεί αν η προθεσμία διαγραφής των δεδομένων πρέπει σε κάθε περίπτωση να λειτουργεί ως όριο για την άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως. Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά πρέπει να δοθεί σε ένα κάπως ασαφές πραγματικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, δεδομένου ότι το Raad van State δεν διευκρίνισε αν η προθεσμία που προβλέπεται για τη διαγραφή των στοιχείων που αφορούν την επεξεργασία είναι η ίδια ή μικρότερη από την προθεσμία που προβλέπεται για τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, πρέπει να εξεταστούν οι δύο περιπτώσεις προκειμένου να παρασχεθεί μία χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο.

VI — Εισαγωγικές παρατηρήσεις: Η στάθμιση συμφερόντων υπό το πρίσμα των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ενώσεως

A — Το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και η εξέλιξή του σε κοινοτικό επίπεδο

18. Σύμφωνα με τις αρχές του συνταγματικού χάρτη της⁴, η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζεται στα θεμελιώδη δικαιώματα των οποίων τον σεβασμό διασφαλίζει το Δικαστήριο⁵. Μετά από μία δεκαετία και πλέον νομολογιακής εξέλιξης, που άρχισε με τις αποφάσεις Stauder⁶ και Internationale Handelsgesellschaft⁷, τα κράτη μέλη έχουν πλήρως αναγνωρίσει τον δομικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων αυτών θεσπίζοντας το άρθρο ΣΤ της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξεως το οποίο, στη συνέχεια, αποτέλεσε το άρθρο 6 ΕΕ. Η διάταξη αυτή διακηρύσσει ότι η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως αυτά κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ)⁸, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών.

4 — Αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1986, 294/83, Les Verts κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1986, σ. 1339, σκέψη 23), και της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, C-402/05 P και C 415/05 P, Kadi και Al Barakat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή, 2008, σ. I-6351, σκέψη 281).

5 — Απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1969, 29/69, Stauder (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 147, σκέψη 7).

6 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5.

7 — Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970, 11/70 (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 581).

8 — Αποφάσεις της 14ης Μαΐου 1974, 4/73, Nold κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 277), και της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston (Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 18).

19. Το δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής αποτελεί μέρος των παραδόσεων αυτών. Από της αποφάσεως Stauder⁹, η νομολογία περιέλαβε την προστασία της ιδιωτικής ζωής μεταξύ των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου. Αρχικά, έπραξε τούτο στο πλαίσιο των υποχρεώσεων γνωστοποίησης δεδομένων όπως είναι το επώνυμο¹⁰ ή τα ιατρικά δεδομένα¹¹, σε εθνικό επίπεδο¹² όπως και σε κοινοτικό επίπεδο¹³. Λίγο αργότερα, κατά τη δεκαετία του '90, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το δικαίωμα αυτό έχει συνέπειες στον τομέα της ιδιωτικής¹⁴ και οικογενειακής¹⁵ ζωής.

20. Το 1995 αποτελεί καμπή λόγω της εκδόσεως της οδηγίας 95/46. Η συναφής νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία, μέχρι τότε, δεν είχε συγκεκριμένη κατεύθυνση και ήταν περιπτωσιολογική, απέκτησε ένα περισσότερο εδραίο στηρίγμα, διότι η οδηγία καθορίζει αναλυτικά το αντικείμενο¹⁶, τα υποκείμενα¹⁷ και τα πιθανά μέσα παροχής ένδικης προστασίας που διαθέτει ένα

πρόσωπο οσάκις κυκλοφορούν στοιχεία που το αφορούν¹⁸. Με τη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 95/46, διευκρινίζεται ότι σκοπός της είναι να αποτελέσει ένα μέσο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ και οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου¹⁹. Η απόφαση Österreichischer Rundfunk επιβεβαίωσε ότι, μολονότι η οδηγία 95/46 εξακολουθεί να έχει ως αντικείμενο τη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων, εντούτοις συνιστά μία σημαντική πλευρά της διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων²⁰.

21. Εν συνόψει, η οδηγία 95/46 συνιστά μία περαιτέρω διάπλαση του θεμελιώδους δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής

9 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5.

10 — Απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 1985, 145/83, Adams κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 3539, σκέψη 34).

11 — Απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 1987, 140/86, Strack κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 3939, σκέψεις 9 έως 11).

12 — Απόφαση της 8ης Απριλίου 1992, C-62/90, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1992, σ. I-2575, σκέψη 23).

13 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-404/92 P, X κατά Επιτροπής (Συλλογή 1994, σ. I-4737, σκέψεις 17 και 18).

14 — Αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 46/87 και 227/88, Hoechst κατά Επιτροπής (Συλλογή 1989, σ. 2859), και της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-94/00, Roquette Frères (Συλλογή 1989, σ. I-9011).

15 — Αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter (Συλλογή 2003, σ. I-6279, σκέψη 38), και της 25ης Ιουλίου 2002, C-459/99, MRAX (Συλλογή 2002, σ. I-6591, σκέψη 53).

16 — Άρθρα 1 έως 3 της οδηγίας 95/46.

17 — Άρθρο 2 της οδηγίας 95/46.

18 — Άρθρα 10 έως 24 της οδηγίας 95/46.

19 — «[...] στόχος των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι η διασφάλιση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, όπως επίσης αναγνωρίζεται στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης περί Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών καθώς και στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου [...] για τον λόγο αυτό, η προσέγγιση των εν λόγω νομοθεσιών δεν πρέπει να οδηγήσει στην εξασθένηση της προστασίας που εξασφαλίζουν αλλά, αντιθέτως, πρέπει να έχει ως στόχο την κατοχύρωση υψηλού επιπέδου προστασίας στην Κοινότητα».

20 — Απόφαση της 20ής Μαΐου 2003, C-465/00, C-138/01 και C-139/01 (Συλλογή 2003, σ. I-4989, σκέψη 70). Ο γενικός εισαγγελέας A. Tizzano υποστήριξε με τις προτάσεις του ότι πρωταρχικός σκοπός της οδηγίας 95/46 είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσωπικών δεδομένων και όχι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το Δικαστήριο δεν ακολούθησε την άποψη αυτή και επιβεβαίωσε τον προστατευτικό χαρακτήρα των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας υπέρ των ενδιαφερόμενων προσώπων. Η συλλογιστική αυτή επικυρώθηκε στη συνέχεια με την απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2003, C-101/01, Lindqvist (Συλλογή 2003, σ. I-12971, σκέψη 96), η οποία έκρινε ότι η οδηγία 95/46 σκοπεί στη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ένα υψηλό επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των προσώπων τα οποία αφορούν τα δεδομένα αυτά.

ζωής υπό την ιδιαίτερη έκφανση της ενημερώσεως του προσώπου σχετικά με τις αυτοματοποιημένες επεξεργασίες δεδομένων²¹.

εκδόσεως της οδηγίας 95/46 και ότι έχει επιτευχθεί η αποτελεσματική εναρμόνιση στον τομέα αυτόν²⁵.

22. Προς απόδειξη αυτής της κωδικοποιητικής προσπάθειας, αρκεί η διαπίστωση ότι το άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως²², το οποίο αφορά την «προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», κατοχυρώνει το δικαίωμα προσβάσεως καθώς και το δικαίωμα καλόπιστης επεξεργασίας, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα και το δικαίωμα προσβάσεως στα δεδομένα και στη διόρθωσή τους. Παρά την ιδιαίτερη προσοχή με την οποία πρέπει να γίνεται χρήση του Χάρτη²³, δεν μπορώ να αγνοήσω τις διατάξεις του και να αρνηθώ ότι αυτά τα στοιχεία δικαίου δεν αποτελούν μέρος των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών²⁴. Αυτή η εκτίμηση επιρρωννύεται από το γεγονός ότι έχουν παρέλθει δέκα και πλέον έτη από της

23. Το άρθρο 8 του Χάρτη τονίζει δύο στοιχεία που έχουν σημασία για την παρούσα διαφορά. Αμφότερα τα στοιχεία αυτά εκφράζονται με τα άρθρα 6 και 12 της οδηγίας 95/46: πρόκειται, αφενός, για την υποχρέωση διαγραφής των στοιχείων εντός χρονικού διαστήματος που δεν υπερβαίνει το απαιτούμενο για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους έχουν συλλεγεί (άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο ε'), και αφετέρου, για το απεριόριστο δικαίωμα ενημερώσεως σχετικά με τους αποδέκτες στους οποίους διαβιβάστηκαν τα δεδομένα (άρθρο 12, στοιχείο α'). Δεδομένου ότι ο Χάρτης περιλαμβάνει τα σημεία αυτά και τα εντάσσει στον πυρήνα του θεμελιώδους δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, το προδικαστικό ερώτημα του Raad van State απαιτεί τη στάθμιση αγαθών και συμφερόντων προκειμένου να δοθεί μία ορθολογική απάντηση η οποία να εναρμονίζει τις διατάξεις αυτές προς το αντίστοιχο συνταγματικό πλαίσιο τους²⁶.

21 — Guichot, E., *Datos personales y Administración Pública*, Civitas, Μαδρίτη, 2005, σ. 43 έως 47.

22 — Ο οποίος διακηρύχθηκε πανηγυρικά στις 7 Δεκεμβρίου 2000 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή (ΕΕ C 364, σ. 1 επ.).

23 — Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, μολονότι ο Χάρτης δεν αποτελεί επί του παρόντος μέρος της κοινοτικής έννομης τάξεως, εντούτοις παράγει συνέπειες ως κανόνας του *soft law*. Σε σχέση με τον Χάρτη και τις έννομες συνέπειες που απορρέουν από αυτόν παραπέμω στα σημεία 78 και 79 των προτάσεών μου της 12ης Σεπτεμβρίου 2006 στην υπόθεση *Advocaten voor de Wereld*, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, C-303/05 (Συλλογή 2007, σ. I-3633).

24 — Alonso García, R., *The General Provisions of the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Harvard Jean Monnet Working Paper τεύχος 4/02, σ. 22 και 23.

25 — Η ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο για την παρακολούθηση του προγράμματος εργασιών για καλύτερη εφαρμογή της οδηγίας για την προστασία δεδομένων, της 7ης Μαρτίου 2007 (COM/2007/87 τελικό, σ. 5), επιβεβαιώνει ότι όλα τα κράτη μέλη μετέφεραν την οδηγία 95/46.

26 — Η τεχνική της σταθμίσεως αγαθών και συμφερόντων έχει χρησιμοποιηθεί πλειστάκις από το Δικαστήριο σε υποθέσεις που αφορούν θεμελιώδη δικαιώματα. Στον τομέα της προστασίας των δεδομένων, οι αποφάσεις Lindqvist (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 20, σκέψη 82), και της 29ης Ιανουαρίου 2008, C-275/06, *Promusicae* (Συλλογή 2008, σ. I-271, σκέψη 66), έχουν ιδιαίτερη σημασία. Ο Groussot, X., «Commentaire de l'arrêt Promusicae», *Common Market Law Review*, τεύχος 6, τόμος 45, 2008, αναλύει αυτήν τη στάθμιση.

24. Εισαγωγικώς, στο πλαίσιο της παραθέσεως των βασικών στοιχείων για την ερμηνεία της οδηγίας 95/46, επιβάλλεται να εξεταστεί από τελολογικής απόψεως προκειμένου να προσδιοριστεί το προέχον συμφέρον.

της θρησκευτικής ελευθερίας και το δικαίωμα της ιδιοκτησίας αντιστοίχως²⁹. Αντιθέτως, εν προκειμένω υπάρχει μία εσωτερική σύγκρουση εντός ενός και του αυτού δικαιώματος το οποίο, όπως ακριβώς ο Dr. Jeckyl και ο Mr. Hyde, διχάζεται μεταξύ δύο ψυχών, γιατί μέσα του συνυπάρχουν, όπως θα δείξω στη συνέχεια, τόσο η καλοσύνη όσο και η παγερή και υπολογισμένη μοχθηρία.

B — Το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και οι εσωτερικές εντάσεις του

25. Η παρούσα διαφορά δεν αφορά δύο θεμελιώδη δικαιώματα, αλλά τις δύο πλευρές ενός και του αυτού νομίσματος. Εν αντιθέσει προς τις υποθέσεις στις οποίες υπάρχει σύγκρουση π.χ. μεταξύ του δικαιώματος προστασίας της τιμής και της ελευθερίας ενημερώσεως ή μεταξύ του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής και του δικαιώματος ιδιοκτησίας, αντικείμενο της διαφοράς εν προκειμένω είναι δύο υποχρεώσεις οι οποίες αφορούν την κρατική εξουσία: η υποχρέωση προβλέψεως προθεσμιών για τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η υποχρέωση διασφάλισης της προσβάσεως των προσώπων τα οποία αφορούν τα δεδομένα αυτά. Η ιδιαιτερότητα αυτή διαφοροποιεί την περίπτωση του E. E. Rijkeboer από άλλες υποθέσεις με τις οποίες ασχολήθηκε το Δικαστήριο, όπως είναι π.χ. οι υποθέσεις Lindqvist²⁷ ή Promusicae²⁸, στις οποίες η προστασία της ιδιωτικής ζωής ερχόταν σε σύγκρουση με το δικαίωμα

26. Η διατήρηση των δεδομένων από τους υπεύθυνους της επεξεργασίας αποτελεί μία περιορισμένη χρονικά υποχρέωση, δεδομένου ότι η οδηγία 95/46 προβλέπει ότι δεν μπορεί να υπερβαίνει τη διάρκεια που απαιτείται για την πραγματοποίηση των σκοπών για τους οποίους τα δεδομένα έχουν συλλεγεί ή για τους οποίους υφίστανται αργότερα επεξεργασία. Αυτό επιτάσσει το άρθρο 6 αφήνοντας στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίζουν τις σχετικές προθεσμίες ανάλογα με τους τομείς και τους σκοπούς που εξυπηρετεί η δημιουργία και η εκ των υστέρων διαγραφή των αρχείων. Παρά τα ελαστικά περιθώρια που η διάταξη αυτή αφήνει σε κάθε εθνική έννομη τάξη, το άρθρο 13 της οδηγίας 95/46 προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις από την αρχή αυτή επιτρέποντας τη διατήρηση δεδομένων για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από το κανονικό οσάκις το απαιτεί το γενικό συμφέρον και, ειδικότερα, η ασφάλεια του κράτους, η καταπολέμηση της εγκληματικότητας ή η επιστημονική έρευνα.

²⁷ — Απόφαση προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 20.

²⁸ — Απόφαση προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 27.

²⁹ — Πέραν των αποφάσεων Lindqvist και Promusicae, παραπέμπω επίσης στις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott, της 8ης Μαΐου 2008, στην υπόθεση Satakunnan Markkinapörssi Oy και Satamedia (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-73/07, Συλλογή 2008, σ. I-9831), των οποίων τα σημεία 99 έως 105 επεξηγούν τον τρόπο με τον οποίον το Δικαστήριο προβαίνει στη στάθμιση στον τομέα που μας ενδιαφέρει εν προκειμένω.

27. Οι αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 95/46, που δεν κάνουν μνεία του γεγονότος αυτού, δεν προσδίδουν ιδιαίτερη σημασία στα όρια της διατήρησης των δεδομένων. Έτσι, μόνον τα άρθρα 6 και 12 ρυθμίζουν την υποχρέωση αυτή και, λαμβανομένων υπόψη των μεγάλων περιθωρίων εκτίμησης που η οδηγία 95/46 αναγνωρίζει στα κράτη μέλη, φρονώ ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν προσέδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα αυτό, όπως συνάγεται από την αντιπαράβολή των σχετικών ρυθμίσεων με τις ρυθμίσεις που αφορούν το δικαίωμα προσβάσεως³⁰.

28. Η δυνατότητα του προσώπου το οποίο αφορούν τα δεδομένα να έχει πρόσβαση σε αυτά, να ζητήσει τη διόρθωσή τους, τη διαγραφή τους ή το κλείδωμά τους αποτελεί ουσιαστική παράμετρο της οδηγίας 95/46. Η τριακοστή όγδοη και η τεσσαρακοστή αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας ενισχύουν την εκτίμηση αυτή, όχι μόνο διότι επιβεβαιώνουν τη σημασία που έχει το δικαίωμα προσβάσεως, αλλά και λόγω της έμμεσης πλην σαφούς σχέσεως που υφίσταται μεταξύ των πληροφοριών που διαθέτει το πρόσωπο το οποίο αφορούν τα δεδομένα και της επεξεργασίας τους. Πράγματι, προκειμένου να είναι δυνατή η προβολή των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει το άρθρο 12, απαιτείται μία σειρά θεμελιωδών αρχών, άλλως οι προστατευτικοί μηχανισμοί της διατάξεως θα καθίσταντο κενό γράμμα. Τούτο ορίζει σαφώς η τεσσαρακοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη σύμφωνα με την οποία «κάθε πρόσωπο πρέπει να έχει δικαίωμα πρόσβασης στα

δεδομένα που το αφορούν και τα οποία αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, προκειμένου να βεβαιώνεται, ιδίως για την ακρίβειά τους και τον σύννομο χαρακτήρα της επεξεργασίας τους»³¹. Στο σημείο αυτό, έχουν ιδιαίτερη σημασία οι λεγόμενες «[α]ρχές που πρέπει να τηρούνται ως προς την ποιότητα των δεδομένων» του κεφαλαίου II, τμήμα I, της οδηγίας 95/46 μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η επιταγή όπως η διατήρηση των δεδομένων να μην «υπερβαίνει την απαιτούμενη [διάρκεια] για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους έχουν συλλεγεί». Η υποχρέωση καταστροφής των αρχείων συνδέεται με την υποχρέωση «σύννομη[ς] και θεμιτή[ς] επεξεργασία[ς]», καθώς και με την υποχρέωση διασφάλισης της ποιότητάς τους προκειμένου να είναι κατάλληλα, συναφή προς το θέμα, όχι υπερβολικά και ακριβή³².

Γ — Ο επικουρικός χαρακτήρας του άρθρου 6 σε σχέση με το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46

29. Αντιλαμβάνομαι τη δυσκολία που δημιουργεί ο καθορισμός ενός προέχοντος συμφέροντος μεταξύ των άρθρων 6 και 12 της οδηγίας 95/46. Ισχυροί λόγοι συνηγορούν υπέρ της απόψεως ότι η διαγραφή δεδομένων αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της οδηγίας

30 — Σε συμφωνία με το άρθρο 6 της οδηγίας 95/46, το άρθρο 12 της οδηγίας 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ L 201, σ. 37), προβλέπει επίσης διαγραφή δεδομένων, έστω και αν οι προϋποθέσεις προς τούτο είναι λιγότερο αυστηρές και μόνον κατόπιν σχετικής αιτήσεως του ενδιαφερομένου.

31 — Η υπογράμμιση δική μου.

32 — Αυτά τα επίθετα χρησιμοποιεί το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46.

95/46 η οποία κατοχυρώνει το δικαίωμα προσβάσεως προκειμένου οι ενδιαφερόμενοι να έχουν τη δυνατότητα να ελέγχουν τις ενέργειες της διαγραφής. Ομοίως, το δικαίωμα προστασίας κατοχυρώνεται με το άρθρο 12, διότι η πρόσβαση αποτελεί την αληθινή υποκειμενική διάσταση της οδηγίας η οποία, σε τελευταία ανάλυση, παρέχει τη δυνατότητα στα άτομα να *αντιδρούν* προς πρόσπιση των συμφερόντων τους.

30. Στη συνάφεια αυτή, δεν μπορώ να αντισταθώ στον πειρασμό να μην υπενθυμίσω το παλαιό δίλημμα σχετικά με το αυγό και την κότα. Ποιο από τα δύο εμφανίστηκε πρώτο; Είναι δυνατό να διερωτώμεθα εις το διηνεκές παραδεχόμενοι ότι ουδέποτε θα υπάρξει λύση, διότι οι δύο έννοιες αποτελούν αιώνιες πραγματικότητες, όπως έγραψε ο Αριστοτέλης³³;

31. Εν αντιθέσει προς τους φιλοσόφους, τα δικαστήρια δεν διαθέτουν τη δική τους ελευθερία σκέψεως και υποχρεούνται να καταβάλουν προσπάθεια για να δώσουν μία απάντηση, έστω και αν δεν πρόκειται πάντοτε για την πλέον ορθή. Ως εκ τούτου, όπως ακριβώς ορισμένοι επιστήμονες έλαβαν

θέση στην προαιώνια διαμάχη μεταξύ αυγού και κότας³⁴, θα προτείνω μία λύση για την άρση της συγκρούσεως μεταξύ των άρθρων 6 και 12 της οδηγίας 95/46.

32. Από τις αναπτύξεις που παραθέτω στα σημεία 29 έως 35 των ανά χείρας προτάσεων συνάγεται ότι στο πλαίσιο της οδηγίας 95/46 η διαγραφή των δεδομένων αποτελεί κάτι δευτερεύον σε σχέση με το δικαίωμα προσβάσεως. Οι διατάξεις της οδηγίας αναγνωρίζουν ένα δικαίωμα το οποίο *γεννάται* με τη δημιουργία του αρχείου και το οποίο *παύει να υφίσταται* με τη διαγραφή του. Ως εκ τούτου, *η διαγραφή δεδομένων δεν συνιστά παρά μόνο μία στιγμή στη διάρκεια υπάρξεως του δικαιώματος προσβάσεως*, ένα χαρακτηριστικό το οποίο προϋποθέτει και δικαιολογεί το άρθρο 12.

33. Αν εμβαθύνουμε στην ανωτέρω συλλογιστική σχηματίζουμε την πεποίθηση ότι σκοπός του δικαιώματος προσβάσεως είναι η ενημέρωση του ενδιαφερόμενου προσώπου για τα δεδομένα τα οποία το αφορούν. Μπορούμε να εμβαθύνουμε ακόμη περισσότερο στην ανωτέρω συλλογιστική αν θέσουμε το ζήτημα σχετικά με τον σκοπό των ερευνών του προσώπου αυτού. Σε πολλές περιπτώσεις, σκοπός του προσώπου που έχει το δικαίωμα προσβάσεως είναι να ελέγξει τη νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων που το αφορούν. Η οδηγία 95/46 επιβάλλει στους υπευθύνους επεξεργασίας ορισμένες αρχές

33 — *The New Encyclopedia Britannica*, τόμος 12, Σικάγο, Λονδίνο, Τorόντο, Γενεύη, Σύνδεϊ, Τόκιο Μανίλα, Σεούλ, 1973, σ. 24.

34 — Ο Hawking, S., *A Brief History of Time*, Bantam, Νέα Υόρκη, 1988, σ. 193, τάσσεται υπέρ του αυγού. Η άποψη αυτή έχει προφανείς θεολογικές συνέπειες τις οποίες, όπως είναι αυτονόητο, δεν είναι δυνατό να αναπτύξω από τη θέση αυτή.

για την άσκηση των δραστηριοτήτων τους, αλλά επίσης αντλεί τη δύναμή της από τους μηχανισμούς προστασίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται το δικαίωμα προσβάσεως, ως μέσο που παρέχει τη δυνατότητα ελέγχου και εφαρμογής του δικαίου στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο το οποίο αφορούν τα δεδομένα.

34. Ως εκ τούτου, το άρθρο 12, ως άξονας του συστήματος εγγυήσεων που καθιερώνει η οδηγία 95/46, θα εστερείτο λογικής, αν οι κάτοχοι δεδομένων που αφορούν τρίτα πρόσωπα δεν υπέκειντο σε οποιονδήποτε κανόνα. Όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο λόγος για τον οποίον κατοχυρώθηκε το δικαίωμα προσβάσεως είναι ακριβώς το γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένες αρχές που διέπουν την επεξεργασία (άρθρο 6)³⁵, το δε δικαίωμα αυτό αναγορεύεται σε βασικό πυλώνα της οδηγίας, όπως συνάγεται από το άρθρο 12 το οποίο δίδει ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται «απεριόριστα»³⁶. Λαμβανομένου υπόψη του προστατευτικού χαρακτήρα της οδηγίας 95/46, που

έγκειται στην προστασία των προσώπων τα οποία αφορούν τα δεδομένα, καθίσταται σαφές ότι η υποχρέωση διατηρήσεως των δεδομένων έχει επικουρικό χαρακτήρα σε σχέση με το δικαίωμα προσβάσεως. Ο έντονος υποκειμενικός χαρακτήρας της οδηγίας καθώς και ο σκοπός της που έγκειται στην προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων (εν προκειμένω του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής) επιρρωννύουν την άποψη αυτή και θέτουν τα συμφέροντα τα οποία ρυθμίζει το άρθρο 6 σε κατώτερο ρυθμιστικό επίπεδο.

35. Το επιχείρημα αυτό επιρρωννύεται από την όλη οικονομία του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, του οποίου η ερμηνευτική αξία είναι πέραν πάσης αμφιβολίας³⁷, η δε παράγραφος 1 του άρθρου αυτού ορίζει τα του δικαιώματος προσβάσεως. Στη συνέχεια, η παράγραφος 2 του ως άνω άρθρου απαριθμεί τις αρχές που διέπουν την επεξεργασία, ακολουθώντας ωστόσο μία ιεραρχική τάξη στην οποία το δικαίωμα του ενδιαφερομένου, τον οποίον αφορούν τα δεδομένα, υπερέχει ο χρήστης των δεδομένων αυτών.

36. Βάσει των ανωτέρω και εφιστώντας την προσοχή του Δικαστηρίου στην υποκειμενική διάσταση της οδηγίας 95/46, στο πλαίσιο της οποίας το άρθρο 12 έχει ιδιαίτερη σημασία έναντι του άρθρου 6, θα εξετάσω το ερώτημα του Raad van State.

35 — Υπέρ της απόψεως αυτής τάσσονται οι Herrán Ortiz, A. I., *El derecho a la intimidad en la nueva Ley Orgánica de protección de datos personales*, Dykinson, Madrid, 2002, σ. 153, και Arenas Ramiro, M., *El derecho fundamental a la protección de datos personales en Europa*, Tirant lo Blanch, Βαλένθια 2006, σ. 305.

36 — Σκοπός της οδηγίας 95/46 είναι να επεκτείνει την υπ' αριθ. 108 σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, της 28ης Ιανουαρίου 1981, περί προστασίας των προσώπων έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τούτο συνάγεται από την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της κατά την οποία «οι αρχές περί προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του ατόμου, και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, που περιέχονται στην παρούσα οδηγία, διευκρινίζουν και επεκτείνουν τις αρχές που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση της 28ης Ιανουαρίου 1981, του Συμβουλίου της Ευρώπης [...]» (η υπογράμμιση δική μου). Απόδειξη προς τούτο είναι το περιεχόμενο του κοινοτικού νομοθετήματος το οποίο, σε ορισμένα ζητήματα, διευρύνει την υπ' αριθμ. 108 σύμβαση, και τούτο κατά τρόπο ιδιαίτερος ενδεικτικό όσον αφορά τον ορισμό του δικαιώματος προσβάσεως. Κατά την οδηγία 95/46, το δικαίωμα αυτό ασκείται «απεριόριστα», ενώ το άρθρο 8 της υπ' αριθ. 108 συμβάσεως αρκείται στην κατοχύρωση ενός δικαιώματος προσβάσεως «σε εύλογα χρονικά διαστήματα». Φιλοδοξία της κοινοτικής ρυθμίσεως είναι να επεκτείνει το δικαίωμα προσβάσεως και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον καθιερώνει το δικαίωμα αυτό με μία διατύπωση σαφώς πιο γενναϊόδορη από ό,τι η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, επαναλαμβάνοντας ότι η οδηγία 95/46 κινείται στην κατεύθυνση της προστασίας του ατόμου.

37 — Αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2006, C-540/03, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2006, σ. I-5769, σκέψη 38) της 13ης Μαρτίου 2007, C-432/05, Unibet (Συλλογή 2007, σ. I-2271, σκέψη 37) Advocaten voor de Wereld (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψη 46) και Kadi και Al Barakat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (προπαρατεθείσα, σκέψη 335).

VII — Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία

37. Βάσει των όσων παραθέτω στα σημεία 16 και 17 των ανά χείρας προτάσεων, πρέπει να εξεταστούν χωριστά δύο περιπτώσεις, των οποίων η σημασία εξαρτάται από τις περιστάσεις που τις συνοδεύουν, αναλύοντας τη νομιμότητα της προθεσμίας οσάκις, αφενός, είναι συντομότερη από αυτήν που προβλέπεται για τα κύρια δεδομένα και, αφετέρου, οσάκις η προβλεπόμενη προθεσμία για την πρόσβαση στα δεδομένα της επεξεργασίας έχει την ίδια διάρκεια με αυτήν που προβλέπεται για τα κύρια δεδομένα. Στην πρώτη περίπτωση, πρέπει να εξεταστεί αν η οδηγία επιτρέπει αυτή τη στηριζόμενη στο είδος των αιτούμενων δεδομένων ανεξάρτητη ρύθμιση του δικαιώματος προσβάσεως. Στη δεύτερη περίπτωση, ανακύπτει η δυσχέρεια του καθορισμού αν η πρόσβαση είναι δυνατή μετά τη διαγραφή των δεδομένων.

38. Προκειμένου να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο ερώτημα του Raad van Staat, είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί προηγουμένως αν οι προθεσμίες διαγραφής πρέπει να εφαρμόζονται *εξίσου σε όλα τα δεδομένα*, περιλαμβανομένων αυτών που αφορούν την επεξεργασία, ή αν μπορούν να διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος των δεδομένων προσω-

πικού χαρακτήρα. Υπάρχει ουσιώδης διαφορά λόγω των διαφορετικών σκοπών που επιδιώκει κάθε κατηγορία δεδομένων.

39. Η Ελληνική και η Τσεχική Κυβέρνηση επισήμαναν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι κάθε είδος δεδομένων εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς. Στη συνέχεια, θα εξετάσω τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της απόψεως αυτής καθώς και τις συνέπειές της σε σχέση με την παρούσα υπόθεση.

40. Η καταστροφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σκοπεί στην προστασία του ενδιαφερόμενου προσώπου, δεδομένου ότι με τη διαγραφή των στοιχείων παύει να υφίσταται οποιοσδήποτε κίνδυνος παράνομης επεξεργασίας. Το γεγονός ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 95/46 δεν προβλέπει προθεσμία έχει ορισμένη λογική, δεδομένου ότι κάθε αρχείο εξυπηρετεί τους δικούς του σκοπούς και, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, ο εθνικός νομοθέτης βρίσκεται σε καλύτερη θέση προκειμένου να αποφασίσει το χρονικό διάστημα που διαθέτουν οι υπεύθυνοι της επεξεργασίας πριν την καταστροφή. Εντούτοις, η διαγραφή δεδομένων τα οποία αφορούν την επεξεργασία ανταποκρίνεται σε διαφορετικούς σκοπούς, διότι δεν προστατεύεται το πρόσωπο το οποίο αφορούν τα δεδομένα, το οποίο χάνει το ίχνος των πληροφοριών, χωρίς να ασκήσει το δικαίωμα προσβάσεως, αφού τα σχετικά δεδομένα δεν βρίσκονται πλέον στα χέρια

των υπεύθυνων για την επεξεργασία. Αυτή η διαγραφή των δεδομένων ευνοεί τους τρίτους που έλαβαν τα δεδομένα και των όποιων η ταυτότητα και οι προθέσεις διαγράφονται.

δικαίωμα προσβάσεως νοείται ως δυνάμενο να ασκηθεί «απεριόριστα». Όπως προελέχθη, είναι δυνατό να οριοθετηθεί ο βαθμός προστασίας του δικαιώματος αυτού σε συνάρτηση με ορισμένες περιστάσεις, πλην όμως το γράμμα του άρθρου 12 αποκλείει την ύπαρξη δικαιωμάτων προσβάσεως *πρώτου* και *δεύτερου βαθμού*. Τρίτον, όπως τόνισαν η Επιτροπή, το Βασίλειο της Ισπανίας και το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι δύο κατηγορίες δεδομένων αποτελούν μέρος μιας τεχνολογικής ενότητας, υποβάλλονται κατά κανόνα σε επεξεργασία στο πλαίσιο των ίδιων αρχείων και η από κοινού διαχείρισή τους δεν προκαλεί ιδιαίτερα σημαντική επιβάρυνση για τους υπεύθυνους της επεξεργασίας.

41. Η προσέγγιση αυτή δίδει έμφαση στις λανθάνουσες εννοιολογικές δυσχέρειες της παρούσας υποθέσεως. Είναι σαφές ότι δεν μπορεί να υπάρξει διαφοροποίηση μεταξύ της διαγραφής *δεδομένων* και της διαγραφής *δεδομένων που αφορούν την επεξεργασία*³⁸. Τα έννομα αγαθά που διακυβεύονται είναι διαφορετικά όπως και οι αυτοτελείς λειτουργίες τις οποίες η οδηγία 95/46 ρυθμίζει χωριστά. Ωστόσο, η συλλογιστική αυτή, αν την ακολουθήσουμε μέχρι του έσχατου σημείου της, οδηγεί σε ανεπιθύμητες συνέπειες. Πρώτον, η διαφορετική μεταχείριση αυτών των δύο κατηγοριών δεδομένων δεν βρίσκει έρεισμα στη γραμματική διατύπωση της οδηγίας 95/46, διότι το άρθρο 6 αφορά τη διαγραφή δεδομένων εν γένει, ενώ το άρθρο 12 απαριθμεί διάφορα είδη δεδομένων προκειμένου να προσδώσει περιεχόμενο στο δικαίωμα προσβάσεως και όχι με σκοπό τη διαφοροποίηση³⁹. Δεύτερον, στο πλαίσιο μιας διασταλτικής ερμηνείας, το

42. Ως εκ τούτου, απορρίπτω τη θεωρία βάσει της οποίας τα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία έχουν αυτοτελή ύπαρξη και διέπονται από ιδιαίτερο νομικό καθεστώς. Τα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία συνδέονται με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποτελούν το αντικείμενο της επεξεργασίας, διότι εκφράζουν τον τρόπο και τις προϋποθέσεις χειρισμού τους, πράγμα που με οδηγεί στην άποψη ότι τα δεδομένα αυτά αποτελούν ουσίωδη μέρος του κοινοτικού ορισμού των «δεδομένων» κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46. Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να διευκρινιστεί περισσότερο το περιεχόμενο της παραδοχής αυτής βάσει των δύο περιπτώσεων που παραθέτω στα σημεία 16 και 17 των ανά χείρας προτάσεων.

38 — Διαφοροποίηση την οποία υποστηρίζει η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις της (σημεία 31 και 32).

39 — Το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46, μολονότι απαριθμεί ορισμένες παραμέτρους που αφορούν την πρόσβαση, δίδει ιδιαίτερη έμφαση στα ζητήματα που άπτονται της επεξεργασίας και όχι στα δεδομένα. Η παρατήρηση αυτή οδηγεί στη διαπίστωση ότι, όσον αφορά τα δεδομένα, το δικαίωμα προσβάσεως είναι απεριόριστο. Αντιθέτως, η επεξεργασία αποτελεί διαφορετικό ζήτημα, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι συντάκτες της οδηγίας 95/46 είχαν αντιληφθεί τις εγγενείς δυσχέρειες μιας συνολικής ερμηνείας του άρθρου 12.

VIII — Πρώτη περίπτωση: συντομότερη προθεσμία διαγραφής των δεδομένων που αφορούν την εξεργασία

43. Το ερώτημα του Raad van State φαίνεται να αφορά αυτήν την περίπτωση: η ολλανδική νομοθεσία προβλέπει την παρατεταμένη διατήρηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά τάσσει συντομότερη προθεσμία, ενός έτους, για τη διαγραφή των δεδομένων που αφορούν την επεξεργασία. Εντούτοις, η διάταξη περί παραπομπής δεν διευκρινίζει το περιεχόμενο των επίμαχων δεδομένων που αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, θα διακινδυνεύσω αυτή την πρώτη απάντηση έχοντας υπόψη την ανωτέρω περίπτωση.

44. Για τους λόγους που εκθέτω στα σημεία 37 και 42 των ανά χείρας προτάσεων, φρονώ ότι η οδηγία 95/46 δεν διακρίνει μεταξύ δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και δεδομένων επεξεργασίας. Έχοντας επίγνωση των προβλημάτων αποθηκεύσεως που συνεπάγεται η αποδοχή της προσεγγίσεως αυτής, φρονώ ότι η προθεσμία διαγραφής που προβλέπει το άρθρο 6, της οδηγίας 95/46 είναι η ίδια για τα δύο είδη δεδομένων. Μολονότι ο σκοπός της διαγραφής διαφέρει ανάλογα με το είδος των δεδομένων, αδυνατώ να αντιληφθώ την ύπαρξη διαφορετικών καθεστώτων, στηριζόμενα σε μία τόσο τεχνητή διάκριση, κατά μείζονα λόγο στην περίπτωση που διακυβεύεται ένα θεμελιώδες δικαίωμα.

45. Όπως προελέχθη στα σημεία 29 έως 35 των ανά χείρας προτάσεων, το κείμενο της οδηγίας δίδει προτεραιότητα στο δικαίωμα προσβάσεως από το οποίο εξαρτώνται οι υποχρεώσεις διαγραφής. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα όπως και τα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία τυγχάνουν καλύτερης προστασίας αν διατηρούνται για την ίδια ακριβώς διάρκεια.

46. Η διάρκεια αποθηκεύσεως φαίνεται μακρά σε ορισμένες περιπτώσεις, πλην όμως δικαιολογείται από το γενικό συμφέρον το οποίο μπορεί να προβληθεί και για την επιμήκυνση της διάρκειας ζωής των δεδομένων που αφορούν την επεξεργασία. Οσάκις η αποθήκευση παρατείνεται για υπέρμετρα μεγάλο χρονικό διάστημα, εκ του λόγου ότι τα δεδομένα χρησιμοποιούνται για ιστορικούς, στατιστικούς ή επιστημονικούς σκοπούς, η οδηγία 95/46 απαιτεί από τα κράτη μέλη να λαμβάνουν ιδιαίτερα μέτρα προκειμένου να προσαρμόζουν τη χρήση των αρχείων αυτών στις περιστάσεις που δικαιολογούν την παρατεταμένη διατήρησή τους⁴⁰. Συνεπώς, πρέπει να ληφθούν ορισμένα άλλα μέτρα τα οποία να διασφαλίζουν την προστασία του προσώπου το οποίο αφορούν τα δεδομένα, έστω και αν είναι προσαρμοσμένα στην ιστορική ή πολιτιστική χρήση κατά την έννοια του άρθρου 6, στοιχείο ε', της οδηγίας 95/46.

40 — Το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο ε', διευκρινίζει σε σχέση με την υποχρέωση διαγραφής: «Τα κράτη μέλη προβλέπουν κατάλληλες εγγυήσεις για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που διατηρούνται πέραν της περιόδου αυτής για σκοπούς ιστορικούς, στατιστικούς ή επιστημονικούς.» Μολονότι η διάταξη αυτή δεν έχει διατυπωθεί ως σαφής εξαίρεση από την εν λόγω υποχρέωση όσους ασκούν τις προαναφερθείσες δραστηριότητες γενικού συμφέροντος, έστω και αν εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι ευρωπαϊκές διατάξεις, διότι αυτές πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες της ιστορικής, στατιστικής και επιστημονικής έρευνας.

47. Πέραν τούτου, όπως επισημαίνει το College με τις γραπτές παρατηρήσεις του τις οποίες επανέλαβε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, υπάρχουν ορισμένα άλλα όρια σε αυτήν την υποχρέωση αποθηκεύσεως των δεδομένων που αφορούν την επεξεργασία για διάρκεια ίση προς αυτήν των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Φρονώ ότι το παράδειγμα που επικαλείται το College έχει αποφασιστική σημασία όσον αφορά την προστασία των στοιχείων που αφορούν τον τρίτο, ο οποίος, με τη σειρά του, απολαύει της προστασίας της οδηγίας 95/46 πράγμα το οποίο δεν σημαίνει ότι πρέπει να αφηθεί τελείως απροστάτευτο το πρόσωπο το οποίο αφορά αρχικά η ανακοίνωση των δεδομένων. Η επιφύλαξη συνεπάγεται —αποκλειστικά σε σχέση με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του αποδέκτη— ότι το αρχικά ενδιαφερόμενο πρόσωπο υπόκειται στους ίδιους περιορισμούς με αυτούς στους οποίους υπόκειται οποιοσδήποτε άλλος αποδέκτης κατά την έννοια της οδηγίας 95/46.

48. Κατά συνέπεια, αν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και τα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία τους υπόκεινται σε μία κοινή προθεσμία διαγραφής, παρέλκει η εξέταση της αναλογικότητας της ενιασίας προθεσμίας που προβλέπει η ολλανδική νομοθεσία. Αν η διάρκεια της διατηρήσεως των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι μεγαλύτερη από αυτήν των δεδομένων που αφορούν την επεξεργασία τους, η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα ολοκληρώνεται στο σημείο αυτό.

49. Αν το ρυθμιστικό πλαίσιο της υποθέσεως ήταν διαφορετικό, η απάντηση στη διάταξη περί παραπομπής θα ήταν διαφορετική, στον βαθμό που οι προθεσμίες θα συνέπιπταν και το πρόσωπο, το οποίο αφορούν τα δεδομένα,

θα ζητούσε την πρόσβαση σε καταστραφέντα δεδομένα.

IX — Δεύτερη περίπτωση: κοινή προθεσμία διαγραφής για τις δύο κατηγορίες δεδομένων

A — Η γραμματική διατύπωση του άρθρου 12 της οδηγίας 95/46

50. Το Βασίλειο της Ισπανίας, η Τσεχική Δημοκρατία και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών υποστηρίζουν, επικαλούμενα το άρθρο 12, στοιχείο α', δεύτερη περίπτωση, ότι το άρθρο αυτό διαπιστώνει τη σχέση μεταξύ της προσβάσεως στα δεδομένα και της διαγραφής τους την οποία επιτάσσει το άρθρο 6. Η διάταξη αυτή υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εγγυώνται το δικαίωμα να λαμβάνεται από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας «γνωστοποίηση, με εύληπτο τρόπο, των δεδομένων υπό επεξεργασία καθώς και των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με την προέλευσή των». Από το γράμμα της ανωτέρω διατάξεως συνάγεται ότι η οδηγία 95/46 περιορίζει το δικαίωμα προσβάσεως στα δεδομένα που έχουν υποστεί επεξεργασία, πράγμα το οποίο αποκλείει τις αιτήσεις προσβάσεως που υποβάλλονται μετά το πέρας της επεξεργασίας, ήτοι μετά τη διαγραφή των δεδομένων. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τη σύγκριση των αποδόσεων στις διάφορες γλώσσες οι οποίες είναι διαφορετικές ως προς την ένταση με την οποία ρυθμίζεται ο προσωρινός και αμετάβλητος χαρακτήρας του δικαιώματος.

51. Το επιχείρημα αυτό δεν είναι πειστικό, διότι, ακόμη και αν η απόδοση στην αγγλική κάνει λόγο για δεδομένα «undergoing processing»⁴¹, η απόδοση στην ισπανική είναι κάπως πιο ασαφής. Αναγνωρίζω ότι μια αυστηρή ερμηνεία της γραμματικής διατυπώσεως θα παρουσίαζε μεγαλύτερη συνοχή προς την υποχρέωση διαγραφής που καθιερώνει το άρθρο 6. Εντούτοις, δεν φρονώ ότι η αντιπαραβολή γλωσσικών αποδόσεων έχει καθοριστική σημασία κατά μείζονα λόγο όταν υπάρχουν λόγοι, τους οποίους θα εκθέσω στη συνέχεια⁴², για να μη ληφθεί υπόψη η γραμματική διατύπωση του άρθρου 12.

52. Δεν συντάσσομαι ούτε με την άποψη του Βασιλείου της Ισπανίας ότι θα έπρεπε να προστεθεί μία ακόμη εξαίρεση στο άρθρο 12

41 — Η απόδοση στη γαλλική («sont traitées» ή «sont communiquées») και η απόδοση στη γερμανική («an die Daten übermittelt werden») συμπίπτουν με την απόδοση στην αγγλική.

42 — Εν αντιθέσει προς το College, δεν φρονώ ότι ο κανονισμός (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2000, σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 2001, L 8, σ. 1), που επιβάλλει την υποχρέωση καθορισμού προθεσμίας διατήρησης, μπορεί να οδηγήσει σε ορθότερη ερμηνεία των άρθρων 6 και 12. Ο κανονισμός αυτός αποτελεί το νομικό αντίστοιχο της οδηγίας 96/46 στο πλαίσιο εφαρμογής του στα όργανα της Κοινότητας. Είναι εύλογο το περιεχόμενο του να είναι λεπτομερέστερο από αυτό ενός νομοθετήματος εναρμονίσεως που απευθύνεται στα κράτη μέλη. Η μνεία της προθεσμίας αυτής, που παρτίθεται στα άρθρα 11 και 12 του κανονισμού, δεν σημαίνει ότι η οδηγία 95/46 επιδιώκει αντίθετο αποτέλεσμα ούτε ότι το επιβάλλει στα κράτη μέλη. Από τη συνολική εκτίμηση της οδηγίας συνάγεται ότι η σιωπή της υποδηλώνει απλώς το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει κάθε εθνική έννομη τάξη, πράγμα το οποίο δεν συνεπάγεται ούτε την παραδοχή ενός χρονικού περιορισμού ούτε τη δυνατότητα περιορισμού του δικαιώματος προσβά-

πέραν αυτών που προβλέπει το άρθρο 13 της οδηγίας 95/46⁴³. Η Ισπανική Κυβέρνηση, αφού δέχθηκε ότι η πρόσβαση θα περιοριζόταν στα δεδομένα υπό επεξεργασία, φρονεί ότι ένας σιωπηρός περιορισμός, του οποίου το περιεχόμενο απορρέει από την προπαρατεθείσα υποχρέωση που προβλέπει το άρθρο 6 της οδηγίας, έρχεται να προστεθεί στους περιορισμούς του άρθρου 13 της οδηγίας 95/46. Η άποψη αυτή δεν με πείθει και ενισχύει σημαντικά την άποψη την οποία υποτίθεται ότι αντικρούει: αν το άρθρο 13 περιλαμβάνει όλες τις εξαιρέσεις από ένα εκτεταμένο δικαίωμα προσβάσεως, οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να αποτελούν το αντικείμενο μιας συσταλτικής ερμηνείας. Εάν δεν είναι ορθό να διευρύνονται υπέρμετρα οι εξαιρέσεις από τους περιορισμούς αυτούς, κατά μείζονα λόγο δεν είναι ανεκτό να δημιουργούνται άλλες κατηγορίες ex novo.

53. Εν συνόψει, λόγω της γραμματικής διατυπώσεως των διατάξεων της οδηγίας 95/46 τείνω υπέρ της απορρίψεως μιας συσταλτικής ερμηνείας του δικαιώματος προσβάσεως. Οι λόγοι αυτοί δεν οδηγούν σε ενιαία εκτίμηση της προθεσμίας, δεδομένου ότι βάσει της εσωτερικής ιεραρχίας της οδηγίας το δικαίωμα προσβάσεως υπερέχει της διαγραφής. Ως εκ τούτου, η διαγραφή των δεδομένων αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος προσβάσεως ο οποίος είναι επιτρεπτός μόνον εφόσον παρέχονται ορισμένες εγγυήσεις. Τούτο σημαίνει ότι είναι δυνατόν η άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως να εξαρτηθεί από ορισμένες προϋποθέσεις (π.χ. να προβλεφθεί προθεσμία) υπό τον όρο ότι το πρόσωπο το οποίο αφορούν τα δεδομένα μπορεί να προστατευθεί με άλλους τρόπους. Άλλως, θα υπήρχαν προθεσμίες διαγραφής οι οποίες θα ήσαν παράνομες, διότι θα παρέλυαν το δικαίωμα προσβάσεως, πράγμα το

43 — Παρατηρήσεις του Βασιλείου της Ισπανίας (σημείο 25).

οποίο δεν σημαίνει ωστόσο ότι πρέπει να υπάρξει διαφοροποίηση μεταξύ των δεδομένων και να υποχρεωθούν οι υπεύθυνοι να διατηρούν εσαεί τα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία. Αντιθέτως, τούτο συνεπάγεται ότι η *προθεσμία διαγραφής των δεδομένων πρέπει να επιμηκυνθεί* ώστε να διασφαλιστεί η πρόσβαση.

54. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι η προθεσμία διαγραφής αποτελεί επίσης περιορισμό του δικαιώματος που προβλέπει το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46. Εντούτοις, η προθεσμία αυτή μπορεί να αντιβαίνει στην οδηγία αν δυσχεραίνει υπέρμετρα την επίτευξη των σκοπών που αυτή επιδιώκει.

B — Μία εξαίρεση στον κανόνα: η ενημέρωση του ενδιαφερομένου

55. Για τους ανωτέρω λόγους, φρονώ ότι η προθεσμία διαγραφής των δεδομένων αποτελεί τροχοπέδη στην άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως, μολοντί υπάρχουν περιστάσεις υπό τις οποίες δημιουργείται χάσμα μεταξύ της προθεσμίας που ισχύει για τη διαγραφή και της προθεσμίας που ισχύει για την πρόσβαση. Με τη χρήση της λέξεως «χάσμα», εννοώ το ενδεχόμενο το χρονικό διάστημα να είναι ανάλογο σε σχέση με τη διαγραφή και δυσανάλογο σε σχέση με το δικαίωμα προσβάσεως και αντίστροφα. Αντιλαμβάνομαι τις πρακτικές δυσχέρειες που δημιουργεί αυτή η προσέγγιση, πλην όμως μπορούν να υπάρξουν τέτοιες συνέπειες μόνο σε πολύ ιδιαίτερες περιστά-

σεις οσάκις ο ενδιαφερόμενος δεν είναι επαρκώς ενημερωμένος για τα δικαιώματά του.

56. Τούτο μπορεί να συμβεί αν, σύμφωνα με όσα εκθέτουν η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, διαπιστωθεί ελλιπής ενημέρωση εις βάρος του προσώπου το οποίο αφορούν τα δεδομένα. Προκειμένου να καταστεί σαφές το σημείο αυτό, πρέπει να υπενθυμίσω ότι τα άρθρα 10 και 11 της οδηγίας 95/46 προβλέπουν την υποχρέωση ενημέρωσης του ενδιαφερομένου καθώς και την υποχρέωση να ζητούνται από τον ενδιαφερόμενο ορισμένα στοιχεία και/ή άδειες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η ενημέρωση σχετικά με την ανακοίνωση των δεδομένων σε τρίτους η διατύπωση της υποχρέωσης αυτής δεν είναι ιδιαιτέρως συγκεκριμένη και, ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο χειρισμών. Ο τρόπος με τον οποίον η εκάστοτε έννομη τάξη διαμορφώνει το περιεχόμενο των υποχρεώσεων αυτών επηρεάζει την απάντηση σε μία υπόθεση όπως είναι η παρούσα. Κανένα επιχείρημα δεν μπορεί να προβληθεί κατά της απόψεως ότι όποιος δεν ενημερώθηκε, πριν από την ανακοίνωση στοιχείων σε τρίτους, σχετικά με την ταυτότητα του αποδέκτη των δεδομένων του ή των προθεσμιών για την άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως, χρήζει αυξημένης προστασίας⁴⁴. Το συμπέρασμα αυτό συνάδει με την υπεροχή που αναγνωρίζει η οδηγία 95/46 στο δικαίωμα του ενδιαφερομένου το οποίο πρέπει να περιορίζεται κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η άσκησή του και μετά τη διαγραφή των δεδομένων.

⁴⁴ — Υπέρ αυτής της ερμηνείας των άρθρων 10 και 11 τάσσεται ο Bainbridge, D., *EC Data Protection Directive*, Butterworths, Λονδίνο-Δουβλίνο-Εδιμβούργο, 1996, σ. 139.

57. Η εφαρμογή της ανωτέρω προσεγγίσεως οδηγεί ενίοτε σε ανέφικτες λύσεις. Αν το College κατέστρεψε αυτεπαγγέλτως το σύνολο των δεδομένων του E. E. Rijkeboer τα οποία αφορούν το πέραν του τελευταίου έτους χρονικό διάστημα, η αίτηση του ενδιαφερομένου θα μπορούσε να είναι άνευ αντικείμενου. Είναι προφανές ότι ο Δήμος του Ρόττερνταμ δεν μπορεί να δώσει κάτι το οποίο δεν έχει πλέον. Ενδεχομένως, υφίσταται το εμπόδιο αυτό και σε άλλες εθνικές έννομες τάξεις, έστω και αν πρόκειται μόνο για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα το οποίο αντιστοιχεί στο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την προσαρμογή της νομοθεσίας που δεν είναι σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο. Ωστόσο, εν τω μεταξύ, ο ενδιαφερόμενος εξακολουθεί να έχει τη δυνατότητα να στραφεί κατά του κράτους, βάσει των διατάξεων περί αστικής ευθύνης του δημοσίου, λόγω παραβιάσεως των υποχρεώσεων που υπέχει από το κοινοτικό δίκαιο. Στην περίπτωση που η μεταφορά των κοινοτικών διατάξεων στην εθνική έννομη τάξη δεν ικανοποιεί πλήρως τον ιδιώτη, οι διατάξεις αυτές του παρέχουν τουλάχιστον τη δυνατότητα χρηματικής αποζημιώσεως της οποίας η επιδίκαση απόκειται στα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα⁴⁵.

58. Εν κατακλείδι, αν το Raad van State διαπιστώσει την ύπαρξη ελλειπών ενημερώ-

σεως στην κύρια δίκη, τότε, για να επαναλάβω μία έκφραση των Αμερικανών, η παρούσα υπόθεση πρέπει να επιλυθεί ρίπτοντας ένα «hard look» στο ζήτημα της αναλογικότητας⁴⁶. Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται η προθεσμία διαγραφής των δεδομένων να μη λειτουργεί αυτομάτως ως πρόσκομμα στο δικαίωμα προσβάσεως. Ο έλεγχος της αναλογικότητας πρέπει να διενεργείται εξικνούμενος άχρι του ύψιστου βαθμού προστασίας, πράγμα που θα καθιστούσε δυσχερή την αποδοχή μιας τόσο σύντομης προθεσμίας όπως είναι η ενιαύσια.

59. Συναφώς, συντάσσομαι με αυτούς οι οποίοι θεωρούν τη διαγραφή των δεδομένων και την πρόσβαση σε αυτά ως στοιχεία μίας και της αυτής πραγματικότητας και, ως εκ τούτου, ως αποτελούντα μία ενότητα για τον καθορισμό των προθεσμιών τους. Η διαγραφή των δεδομένων που προβλέπει το άρθρο 6 της οδηγίας 95/46 αφορά όλα τα πληροφοριακά στοιχεία, περιλαμβανόμενων των ανακοινώσεων τους σε τρίτους. Ως εκ τούτου, το χρονικό όριο για τη διαγραφή λειτουργεί επίσης, εμμέσως, ως προθεσμία για τον καθορισμό της διάρκειας του δικαιώματος προσβάσεως. Τυχόν διάκριση των

45 — Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46, το οποίο αφορά την ευθύνη σε περίπτωση παραβάσεως των διατάξεων της οδηγίας προβλέπει ότι «[τ]α κράτη μέλη προβλέπουν ότι κάθε πρόσωπο θιγόμενο από αθέμιτη επεξεργασία ή κάθε άλλη ενέργεια που δεν συμβιβάζεται με τις εθνικές διατάξεις εφαρμογής της παρούσας οδηγίας έχει δικαίωμα αποκατάστασης της επελθούσας ζημίας από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας.»

46 — Βάσει της θεωρίας αυτής, ένα δικαστήριο επιτρέπει τον έλεγχο των αποφάσεων των δημόσιων αρχών οσάκις δεν μπορεί να διαπιστωθεί κάποια εδραία βάση η οποία να τις δικαιολογεί. Η θεωρία αυτή απορρέει από την απόφαση του ανώτατου δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών, SEC v. Chenery Corp. [318 U.S. 80 (1943)], η οποία αναπτύχθηκε ακολουθώντας με την απόφαση Citizens to Preserve Overton Park v. Volpe [401 U.S. 402 (1971)]. Βλ., επίσης, Breyer, S. G., Stewart, R. B., Sunstein, C. R., και Vermeule, A., *Administrative Law and Regulatory Policy*, Aspen, Νέα Υόρκη, 2006, σ. 349 έως 368. Όσον αφορά το «hard look» στον τομέα του κοινοτικού δικαστικού ελέγχου, τόσο του ευρωπαϊκού όσο και του εθνικού, βλ. Craig, P., *EU Administrative Law*, Oxford University Press, 2006, σ. 477 έως 481.

κατηγοριών δεδομένων σε σχέση με την πρόσβαση ισοδυναμεί με τη δημιουργία μίας διακρίσεως η οποία δεν απαντά στην οδηγία 95/46 και η οποία, επιπλέον, δεν έχει προφανή πρακτική αποτελεσματικότητα⁴⁷.

60. Εξαιρέσεις είναι δυνατές οσάκις υπάρχει έλλειμμα διαφάνειας στην ενημέρωση του ενδιαφερομένου σχετικά με τα δικαιώματά του. Στην περίπτωση αυτή, η προθεσμία διαγραφής των δεδομένων πρέπει να παρατείνεται προκειμένου να διασφαλιστεί το δικαίωμα πρόσβασης.

Γ — *Η ενιαία προθεσμία και η αρχή της αναλογικότητας*

61. Η ολλανδική νομοθεσία προβλέπει ένα ειδικό καθεστώς για την επεξεργασία δεδομένων στην οποία προβαίνουν οι δήμοι και οι κοινότητες από το οποίο προκύπτει, όσον

αφορά την παρούσα υπόθεση, ότι υπάρχει μια γενική ενιαία προθεσμία για την καταστροφή των δεδομένων. Εξέθεσα τους λόγους για τους οποίους επιβάλλεται η χρονική αυτή περίοδος να κρίνεται κατά τρόπο κοινό για τους σκοπούς τόσο του άρθρου 6 όσο και του άρθρου 12 της οδηγίας 95/46. Στο σημείο αυτό, πρέπει να εξεταστεί η συμβατότητα της εν λόγω προθεσμίας προς την αρχή της αναλογικότητας της οποίας η δυνατότητα εφαρμογής αποτελεί προϋπόθεση των άρθρων αυτών, δεδομένου ότι αμφότερα προσδίδουν περιεχόμενο σε ένα θεμελιώδες δικαίωμα.

62. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Ισπανική και η Τσεχική Κυβέρνηση ανάλωσαν τις δυνάμεις τους στην προσπάθεια να δικαιολογήσουν τις δυσχέρειες που παρουσιάζει η διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης στην περίπτωση διαγραφής των δεδομένων. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον έδωσαν ελάχιστη προσοχή στην εν λόγω προθεσμία. Αντιθέτως, οι παρατηρήσεις της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του College εστιάζονται στις συνέπειες της ολλανδικής προθεσμίας υπό το φως της οδηγίας 95/46 και της αρχής της αναλογικότητας. Κατά την Ελληνική Κυβέρνηση και την Επιτροπή, η διάρκεια αυτή αποδεικνύεται υπέρμετρα βραχεία και, ως εκ τούτου, ασυμβίβαστη προς την κοινοτική έννομη τάξη. Το College υπεραμύνεται της νομιμότητας της προθεσμίας αυτής επικαλούμενο τις ιδιαιτερότητες του ολλανδικού συστήματος που αντισταθμίζει τη βραχύτητα της προθεσμίας με άλλες προφυλάξεις που σκοπούν στην προστασία του προσώπου το οποίο αφορούν τα δεδομένα.

47 — Παρά τις τεχνικές αυτές επιπλοκές, το Ηνωμένο Βασίλειο τόνισε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι υπάρχουν ορισμένες ρητώς προβλεπόμενες από την εσωτερική έννομη τάξη του περιπτώσεις στις οποίες το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα που αφορούν την επεξεργασία διασφαλίζεται και μετά τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εντούτοις, ο εκπρόσωπος της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου δεν έδωσε περισσότερες λεπτομέρειες για το ζήτημα αυτό, μολονότι ενέμεινε στον εξαιρετικό χαρακτήρα της πρακτικής αυτής, και, ως εκ τούτου, είμαι επιφυλακτικός. Πέραν τούτου, φρονώ ότι, αν η οδηγία 95/46 αποδεχόταν τη δυνατότητα αυτή, θα το είχε πράξει κατά τρόπο ρητό.

63. Πριν από την εξέταση του ζητήματος αν η εθνική προθεσμία συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να υπενθυμίσω ορισμένους κανόνες, δεδομένου ότι το Δικαστήριο, σε άλλες υποθέσεις, εξέτασε παρεμφερείς προθεσμίες. Η σχετική νομολογία κυμαίνεται ανάλογα με τη συνάφεια της εκάστοτε υποθέσεως. Το Δικαστήριο ασκεί έναν περισσότερο ή λιγότερο αυστηρό έλεγχο ανάλογα με τις περιστάσεις⁴⁸. Σε περίπτωση που θίγονται ενδεχομένως θεμελιώδη δικαιώματα, ο έλεγχος της προθεσμίας για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών πρέπει να είναι σχολαστικός⁴⁹. Εντούτοις, ο έλεγχος αυτός εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.

65. Κατά τα άρθρα 10 και 11 της οδηγίας, ο ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα να λάβει ορισμένες πληροφορίες μεταξύ των οποίων είναι η ταυτότητα των «αποδεκ[ών] ή της κατηγορίας αποδεκτών των δεδομένων, [...] εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι αναγκαίες, λόγω των ειδικών συνθηκών υπό τις οποίες συλλέγονται τα δεδομένα, ώστε να εξασφαλίζεται η θεμιτή επεξεργασία [τους] [...]». Τα δύο άρθρα διακρίνουν μεταξύ των δεδομένων τα οποία συνελέγησαν από το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται και των δεδομένων από άλλη πηγή, έστω και αν, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, πρέπει να παρασχεθούν πληροφορίες σχετικά με την ανακοίνωση των δεδομένων σε τρίτους.

64. Όπως επισήμανα με τα σημεία 55 έως 60 των ανά χείρας προτάσεων, πρέπει να εκτιμάται το επίπεδο ενημερώσεως την οποία είχε το πρόσωπο το οποίο αφορούν τα δεδομένα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας τους. Συναφώς, μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα ακόλουθα κριτήρια.

66. Ο εθνικός νομοθέτης διαθέτει ευρύ περιθώριο χειρισμών όσον αφορά την εφαρμογή της υποχρεώσεως που προβλέπουν τα άρθρα 10 και 11 της οδηγίας 95/46, πλην όμως οι διατάξεις αυτές έχουν ως αντικείμενο την ενημέρωση του ενδιαφερομένου σχετικά με την ανακοίνωση των δεδομένων του, προκειμένου να του παράσχουν τη δυνατότητα, εφόσον το επιθυμεί, να έχει πρόσβαση στην επεξεργασία των δεδομένων και να ελέγξει τη συμβατότητά τους προς τις αρχές του άρθρου 6 της οδηγίας 95/46. Εντούτοις, οι πληροφορίες ποικίλλουν ανάλογα με τις περιστάσεις και εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει αν η ολλανδική έννομη τάξη καθώς και η αντίστοιχη πρακτική του δήμου συνάδουν προς τις διατάξεις των άρθρων 10 και 11. Πρέπει να διευκρινιστεί αν ο E. E. Rijkboer ενημερώθηκε για τη ανακοίνωση δεδομένων όπως επίσης και για το ενιαίο χρονικό διάστημα που διέθετε προκειμένου να ασκήσει το

48 — Αποφάσεις της 24ης Μαρτίου 1987, 286/85, McDermott και Cotter (Συλλογή 1987, σ. 1453, σκέψη 15), της 25ης Ιουλίου 1991, C-208/90, Emmott (Συλλογή 1991, σ. I-4269, σκέψη 18), της 27ης Οκτωβρίου 1993, C-338/91, Steenhorst-Neerings (Συλλογή 1993, σ. I-5475, σκέψη 19), της 6ης Δεκεμβρίου 1994, C-410/92, Johnson (Συλλογή 1994, σ. I-5483, σκέψη 26), της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, C-260/96, Spac (Συλλογή 1998, σ. I-4997, σκέψη 32), και C-279/96 έως C-281/96 Ansaldo Energia κ.λπ. (Συλλογή 1998, σ. I-5025, σκέψεις 19 έως 21), και της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-255/00, Grundig Italiana (Συλλογή 2002, σ. I-8003, σκέψη 37).

49 — Οι αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1989, 5/88, Wachauf (Συλλογή 1989, σ. 2609, σκέψεις 17 έως 22), της 10ης Ιουλίου 2003, C-20/00 και C-64/00, Booker Aquaculture και Hydro Seafood (Συλλογή 2003, σ. I-7411, σκέψεις 88 έως 93), και της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04, Mangold (Συλλογή 2005, σ. I-9981, σκέψη 75), αφορούν τον έλεγχο των εθνικών καθεστώτων βάσει των κοινοτικών θεμελιωδών δικαιωμάτων.

δικαίωμά του προσβάσεως. Τα κράτη μέλη δεν είναι υποχρεωμένα να γνωστοποιούν την προθεσμία, διότι τα άρθρα 10 και 11 δεν το προβλέπουν⁵⁰. Εντούτοις, στο πλαίσιο εκτίμησης της διάρκειάς τους, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ελέγχεται αν ο ενδιαφερόμενος ενημερώθηκε για τη λεπτομέρεια αυτή. Ειδάλλως, δεν μπορεί να γίνει ευχερώς δεκτό ότι μία τόσο σύντομη περίοδος όπως είναι η περίοδος του ενός έτους συνάδει, ελλείψει συμπληρωματικών διευκρινίσεων από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας, προς την αρχή της αναλογικότητας και, ως εκ τούτου, προς την οδηγία 95/46.

67. Ομοίως, έχει ιδιαίτερη σημασία η φύση των ανακοινωθέντων δεδομένων, διότι, όπως αναγνωρίζει η οδηγία, τα δεδομένα που πρέπει να παρασχεθούν μπορούν να περιλαμβάνουν την ταυτότητα των αποδεκτών, αλλά επίσης τις «κατηγορίες αποδεκτών». Αυτή η δεύτερη περίπτωση συνεπάγεται ότι οι κατάλογοι που δίδονται δεν μνημονεύουν πάντοτε τα πρόσωπα που είχαν πρόσβαση στα αρχεία και, ως εκ τούτου, ο ενδιαφερόμενος περιέρχεται σε μειονεκτική θέση κατά την άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως. Εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να διαπιστώσει σε ποιο βαθμό ενημερώθηκε ο E. E. Rijkeboer σχετικά με το πρόσωπο και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες διαβιβάστηκαν σε αυτόν τα δεδομένα. Στο πλαίσιο του ελέγχου αυτού, πρέπει να εξετάζεται επισταμένως η προθεσμία όταν δεν γνωστοποιήθηκε η ταυτότητα των αποδεκτών, δεδομένου ότι ο ενδιαφερόμενος ευλόγως θα

φοβάται ότι η επεξεργασία δεν ήταν σύμφωνη προς τις αρχές του άρθρου 6.

68. Τέλος, πρέπει να τεθούν ορισμένοι κανόνες όσον αφορά το βάρος αποδείξεως. Ο E. E. Rijkeboer, ως φορέας ενός θεμελιώδους δικαιώματος, υποχρεώθηκε να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων προκειμένου να λάβει γνώση της επεξεργασίας της οποίας έτυχαν τα δεδομένα που τον αφορούν⁵¹. Η συμβατότητα προς την οδηγία 95/46 εξαρτάται από ορισμένα περιπτωσιολογικά στοιχεία που απορρέουν από την εθνική νομοθεσία και τις πρακτικές που ακολουθούν οι δήμοι και οι κοινότητες. Επικαλούμενος το θεμελιώδες δικαίωμά του, ο E. E. Rijkeboer έπρεπε υποχρεωτικά να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων, πλην όμως δεν είχε την υποχρέωση να αποδείξει τις ανεπάρκειες της έννομης τάξεως της χώρας του σχετικά με το ζήτημα αυτό, διότι η γραμματική διατύπωση της οδηγίας 95/46 οδηγεί στο συμπέρασμα, σύμφωνα με όσα εκθέτω στα σημεία 29 έως 35 των ανά χείρας προτάσεων, ότι το δικαίωμα προσβάσεως υπερέρχει και ότι οποιαδήποτε εξαίρεση πρέπει να εξετάζεται με άκρα προσοχή. Έτσι, λαμβανομένης υπόψη της υπεροχής της υποκειμενικής διαστάσεως των κοινοτικών κανόνων που αφορούν την προστασία των δεδομένων, εναπόκειται στον υπεύθυνο των δεδομένων αυτών να αποδείξει ότι το νομικό πλαίσιο και οι πρακτικές της επεξεργασίας δεδομένων παρέχουν εγγυήσεις που δικαιολογούν μια τόσο βραχεία προθεσμία όπως είναι αυτή του ενός έτους για την άσκηση του δικαιώματος που προβλέπει το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46.

50 — Εν αντιθέσει προς τον κανονισμό 45/2001 του οποίου τα άρθρα 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', ii, και 12, παράγραφος 1, στοιχείο στ', ii, υποχρεώνουν τα κοινοτικά όργανα να ενημερώνουν τον ενδιαφερόμενο σχετικά με τις προθεσμίες διατηρήσεως των δεδομένων.

51 — Μολονότι, εν αντιθέσει προς άλλα νομοθετήματα του παράγωγου δικαίου (όπως είναι η οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, ΕΕ L 303, σ. 16), η οδηγία 95/46 δεν ρυθμίζει το ζήτημα αυτό, φρονών ότι, καθώς πρόκειται για θεμελιώδη δικαιώματα, οι αποδεικτικοί κανόνες πρέπει να στηρίζονται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

69. Στις παρατηρήσεις που κατέθεσαν στο πλαίσιο της παρούσας προδικαστικής διαδικασίας, το College παρέσχε ορισμένα στοιχεία συναφώς. Η εθνική νομοθεσία καθιερώνει ένα σύστημα ελέγχων και ισορροπιών («checks and balances», σύμφωνα με την ορολογία που χρησιμοποιεί το College) το οποίο εναρμονίζει το δικαίωμα προσβάσεως προβλέποντας ορισμένες εγγυήσεις όπως είναι η επιβολή περιορισμών όσον αφορά τους αποδέκτες, ο συσχετισμός, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, με ειδικούς σκοπούς, η προηγούμενη έγκριση του ενδιαφερομένου ή η πρόβλεψη ενός μηχανισμού ελέγχου από ανεξάρτητη αρχή. Επιπλέον, βάσει των όσων εκθέτει το College, ο ενδιαφερόμενος ενημερώνεται για την ενιαύσια προθεσμία τόσο ατομικά όσο και συλλογικά (μέσω του δικτύου καθώς και μέσω φυλλαδίων που τίθενται στη διάθεση των κατοίκων)⁵².

— ή, μολονότι ενημερώθηκε ο ενδιαφερόμενος, δεν του γνωστοποιήθηκε η διάρκεια της προθεσμίας

— ή, μολονότι ενημερώθηκε για την ανακοίνωση των δεδομένων του, δεν ενημερώθηκε επαρκώς σχετικά με την ταυτότητα των αποδεκτών.

70. Αντισταθμίζονται τις συνέπειες που ενδέχεται να έχει η παρούσα υπόθεση για τους υπευθύνους των αρχείων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 95/46. Εντούτοις, η προέχουσα σημασία της προστασίας του ατόμου με οδηγεί στην εξισορρόπηση μεταξύ της προασπίσεως των δικαιωμάτων και της αποτελεσματικής διαχειρίσεως των αρχείων. Ως εκ τούτου, τα άρθρα 6 και 12 της οδηγίας 95/46 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτά μια ενιαύσια προθεσμία για την άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως στην επεξεργασία στην περίπτωση που:

— ο ενδιαφερόμενος δεν ενημερώθηκε σχετικά με την ανακοίνωση των δεδομένων του

71. Δεδομένου ότι πρόκειται για ένα θεμελιώδες δικαίωμα, το College πρέπει να αποδείξει ότι οι εθνικές ρυθμίσεις και η διοικητική πρακτική διασφαλίζουν ένα επαρκές επίπεδο ενημερώσεως του ενδιαφερομένου το οποίο να του παρέχει τη δυνατότητα απεριόριστης ασκήσεως του δικαιώματός του προσβάσεως.

72. Εναπόκειται στο Raad van State, βάσει των παρατιθέμενων κριτηρίων και των νομικών και πραγματικών στοιχείων που προσκομίστηκαν τόσο στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως όσο και στο πλαίσιο της κύριας δίκης, να εφαρμόσει τα άρθρα 6 και 12 της οδηγίας 95/46 όπως προτείνω με τα σημεία 70 και 71 των ανά χειράς προτάσεων.

⁵² — Γραπτές παρατηρήσεις του College (σημεία 65 έως 70).

X — Πρόταση

73. Βάσει όλων των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα του Raad van State ως εξής:

«Τα δεδομένα σχετικά με την επεξεργασία, περιλαμβανομένων αυτών που αφορούν την ανακοίνωσή τους σε τρίτους, αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Προκειμένου να διασφαλιστεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 95/46, η προθεσμία διαγραφής που ισχύει για τα δεδομένα τα οποία αφορούν την επεξεργασία είναι η ίδια με αυτήν που προβλέπεται για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, υπό την επιφύλαξη των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που η εν λόγω οδηγία αναγνωρίζει σε τρίτους στους οποίους ανακοινώθηκαν τα δεδομένα αυτά.

Αντιβαίνει στα άρθρα 6 και 12 της οδηγίας 95/46 η πρόβλεψη ενιαίας προθεσμίας για την άσκηση του δικαιώματος προσβάσεως στην επεξεργασία στην περίπτωση που:

— ο ενδιαφερόμενος δεν ενημερώθηκε σχετικά με την ανακοίνωση των δεδομένων του

- ή, μολονότι ενημερώθηκε ο ενδιαφερόμενος, δεν του γνωστοποιήθηκε η διάρκεια της προθεσμίας
- ή, μολονότι ενημερώθηκε για την ανακοίνωση των δεδομένων του, δεν ενημερώθηκε επαρκώς σχετικά με την ταυτότητα των αποδεκτών.

Εναπόκειται στον υπεύθυνο της επεξεργασίας να αποδείξει ότι οι εθνικές ρυθμίσεις και η διοικητική πρακτική διασφαλίζουν ένα επαρκές επίπεδο ενημέρωσης του ενδιαφερομένου το οποίο του παρέχει τη δυνατότητα απεριόριστης ασκήσεως του δικαιώματός του προσβάσεως.»